Поліна Джандоєва
м. Харків

Опанування технікою виконання НТП перекладачами-початківцями

Метою даного дослідження є постановка питання про опанування технікою виконання науково-технічного перекладу (НТП) та методику його викладання.

Вітчизняні й зарубіжні дослідження, присвячені перекладу науково-технічної літератури (НТЛ) [1; 2; 3: 4–29; 4], подають безліч готових рішень деяких перекладацьких проблем, але здебільшого в них відсутній чіткий опис техніки виконання фахового перекладу, що зумовлює актуальність даного дослідження.

Досягнення мети цієї статті передбачає послідовне вирішення таких дослідницьких завдань:

– розгляд виділених етапів в методиці викладання НТП;

– виявлення послідовних операцій, які дозволяють студентам виконання адекватного перекладу науково-технічного тексту.

Найбільш раціональною методикою виконання науково-технічного перекладу є, на наш погляд, поділ усього процесу на три етапи: підготовчий, власне переклад і доведення перекладу, тобто його остаточне редагування.

Випускники мовних факультетів мають, як правило, диплом про філологічну освіту без будь-якої наукової або технічної підготовки. Тому перекладачам-початківцям необхідно, насамперед, розширити діапазон фахових знань за рахунок проведення документального пошуку, який є попереднім етапом спеціалізованого перекладу.

Враховуючи, що перекладач-початківець науково-технічної літератури починає опановувати свою майстерність, перекладаючи на рідну мову, на підготовчій стадії документальний пошук рідною мовою приносить йому подвійну користь: по-перше, він швидше розуміє отриману при читанні інформацію, по-друге — засвоює стандартну термінологію галузі знань, до якої належить текст, що перекладається. Це виключає порушення термінологічних стандартів конкретної технічної підмови. Однак, перш ніж розпочати документальний пошук, перекладачеві потрібно прочитати або хоча б переглянути оригінал, аби мати загальне уявлення про його тему та зміст предмету пошуку в літературі, а також про рівень власної підготовленості до перекладу.

Навіть поверхове знайомство з текстом виявляє для перекладача-початківця труднощі понятійного та термінологічного характеру. Якщо ж він абсолютно необізнаний із галуззю, до якої належить переклад, найбільш розумним буде почати її вивчення з енциклопедичного видання. Перевага використання енциклопедичних знань полягає в тому, що у стислій формі за короткий час можна отримати необхідні відомості про предмет перекладу, а звернення до алфавітного покажчика дозволяє швидко відшукати потрібну статтю. Перш ніж читати статтю повністю, доцільно проглянути її, відшукати окремі параграфи, що стосуються тексту, який перекладається аби випустити ті, що не стосуються теми пошуку.

Після прочитання енциклопедичної статті перекладач має знову перечитати оригінал, щоб виявити моменти, які потребують додаткового пошуку.

Тоді вже мова йде про роботу зі спеціалізованим довідковим виданням. Однак перекладачеві-початківцю потрібно при цьому дотримуватися «почуття міри»: йому не потрібно детально занурюватися в читання всього спеціалізованого джерела, наповненого математичними формулами, схемами, таблицями й іншим ілюстративним матеріалом у зв'язку з обмеженістю часу, відведеного на переклад [6]. Не вникаючи в суть формул, перекладач зупиняє свій пошук, як тільки в нього з'являється впевненість у тому, що він розуміє суть тексту і готовий перекладати його.

Для розширення власних фонових знань перекладачеві доцільно постійно читати свіжу технічну пресу, яка стосується галузей спеціалізації перекладача. У цьому відношенні дата публікації технічного журналу вже є своєрідною інформацією, на яку потрібно звертати увагу.

Технічна література популярного характеру також відіграє велику роль у процесі проведення пошуку внаслідок того, що вона розрахована на масового читача, а не на фахівців певного профілю, а отже, доступна для розуміння гуманітаріями. Цей перелік довідкової літератури може бути продовжено іншими документальними джерелами, зокрема спеціалізованими журналами вузьких галузей науки і техніки. До речі, перекладачеві варто вдаватися до їх допомоги у крайньому разі, коли галузь знання, до якої належить текст, є настільки новою, що іншої довідкової літератури не існує через очевидну новизну даної тематики. Проте «найсвіжіші» терміни, що називають зовсім нові поняття, можуть бути знайдені саме в такому виданні.

У міру накопичення досвіду перекладу в конкретній галузі перекладач розширює діапазон власних фонових знань як у процесі роботи з довідковою літературою, так і з текстом, що перекладається. Дуже корисно на цій стадії узгодити основні терміни з консультантом, а також отримати професійну консультацію на рівні фахівця конкретної галузі. Накопичивши певний обсяг фонових знань у конкретній галузі, можна братися власне до перекладу.

У процесі виконання науково-технічного перекладу значно більшу роль, ніж при літературному перекладі, відіграють логіка та інтуїція, оскільки остання є не що інше, як раніше набутий досвід. Ось чому, щоб стати професійним технічним перекладачем, потрібні не тільки знання, але й уміння логічно мислити,

узагальнювати отримані знання, інтуїтивно відчувати правильність обраних еквівалентів, що досягається, передусім самоосвітою.

На етапі перекладацького процесу мова йде про передачу смислу речення не просто на рівні його інформаційного змісту, а з використанням відповідної стандартної термінології, яка обслуговує дану галузь знання, дотриманням норм МП та врахуванням особливості вживання професійної підмови.

Ось чому адекватний переклад деяких багатозначних термінів можливий практично лише через контекстуальний аналіз матеріалу, що перекладається, і їх лексичного тлумачення в спеціальних джерелах та довідниках. Підвищена увага до контексту та аналіз термінів в синтагматичному і парадигматичному планах необхідні також при складанні «особистої» картотеки перекладача, яка стане неабиякою допомогою в його майбутній професійній діяльності.

Послідовність роботи над технічним перекладом, на другому етапі описана в цитованих роботах автора [5] і складається з таких операцій:

1. Логічне обдумування перекладу:

– при пофразовому перекладі визначення головного та підрядного речень;

– визначення підмета, присудка і групи слів підмета, присудка і додатка;

– початок перекладу з групи слів підмета, потім присудка і додатка.

2. Запис перекладу.

3. Перевірка відповідності кожної фрази перекладу оригіналу.

4. Редагування і удосконалення перекладачем свого перекладу без звертання до тексту оригіналу.

5. Звільнення перекладеного тексту від невластивих цій мові зворотів.

6. Переписування готового перекладу із суворим дотриманням правил оформлення і збереженням частин, розділів, абзаців або параграфів.

Кожен перекладач-початківець повинен чітко усвідомити, що науково-технічний переклад має бути виконаний у повній відповідності до вимог, що висуваються до нього. Основні з них наведені нижче.

1. Переклад повинен бути повним і адекватним. Повнота перекладу означає відсутність будь-яких скорочень тексту оригіналу. Адекватний технічний переклад повинен повно передавати зміст оригіналу, мати загальноприйняту термінологію і відповідати нормам мови перекладу.

2. Якщо в тексті оригіналу зустрічається новий термін, перекладач повинен утворити його еквівалент або перекласти цей термін описовим шляхом і при першому вживанні навести його в дужках мовою оригіналу.

3. Необхідно суворо дотримуватись єдності термінів від початку до кінця перекладу. Перекладач повинен дати тільки один варіант перекладу.

4. Якщо оригінал містить друкарські помилки, перекладач зобов'язаний дати точно відповідний змісту переклад, а в кінці сторінки – виноску, в якій вказати на помилку і запропонувати правильне написання.

5. Назви латинською мовою зберігаються в тому ж написанні. Слова, які написані не мовою оригіналу, повинні бути перекладені.

6. Іноземні прізвища та ініціали наводять у транскрипції.

7. Назви посад, звань і титулів перекладають на рідну мову.

8. Назви компаній, акціонерних товариств тощо транскрибуються.

9. Скорочення в тексті слід замінити відповідними еквівалентами на МП.

10. Одиниці вимірювання в перекладі треба подавати в тій системі, в якій вони використані в оригіналі. Неметричні одиниці вимірювання перерахувати в метричні, а результати перерахунку зазначити в дужках.

11. Частини, розділи, абзаци в перекладі необхідно зберігати.

12. Розташування малюнків і таблиць має суворо відповідати оригіналу.

13. Формули мають бути переписані точно з оригіналу

Із самого початку оволодіння перекладачами-початківцями навичками НТП бажано звільнити їх від монотонної та виснажливої роботи, спрямованої на пошук більшої частини невідомих їм термінів у словникових і довідкових виданнях. Наявні на сьогодні у розпорядженні перекладачів науково-технічної документації спеціалізовані автоматичні перекладні словники або автоматичні термінологічні банки даних цілком успішно можуть допомогти розв'язати це завдання, і майбутнім професіоналам бажано з самого початку своєї діяльності опанувати цю функцію комп'ютерної техніки. Закінчивши виконання перекладу, перекладач може переходити до третього, заключного етапу перекладацьких операцій: процесу редагування, остаточній його «обробці».

Для забезпечення адекватності науково-технічного тексту, що перекладається, власний досвід авторки свідчить, що перекладачам-початківцям необхідно уточнити призначення перекладу, що може бути віднесений до однієї з виділених груп:

– переклади, непризначені для опублікування;

– переклади для опублікування.

Кожен із виділених типів перекладу вимагає різного підходу до нього.

Так, робочий переклад адекватно передає тільки основний зміст тексту, що перекладається, допускаючи граматичні, лексичні та стилістичні погрішності.

Відредагований переклад – це повний, якісний, із редакторським опрацюванням, стандартно оформлений переклад. Власне в цьому і полягає кваліфікований, прагматично «доведений» переклад науково-технічного

тексту, який є результатом термінологічного і документального пошуку, що має вирішальне значення для забезпечення адекватності тексту, що перекладається.

Література

1. Auger P., Rousseau L.-J. Methodologie de la recherche terminologique. Office de la langue francaise. – Quebec, 1978. – 217 p. **2**. Віньє Ж. Мова французької технічної літератури / Ж. Віньє, А. Мартен. –М.: Вища шк., 1981. – 120 с. **3.** Gilbert L La spйcificitй du terme scientifique et technique / L. Gilbert // Langue franзaise. – Paris: Larousse, 1973. – № 17. – P. 4–29. **4**. Maillot Y. La traduction scientifique et technique. – Paris: Ed.: Eyrolles, 1989. – 233 p. **5**. Джандоєва П.В. Поетапний підхід до процесу виконання науково-технічного перекладу: підготовчий етап / П.В. Джандоєва // Вчені зап. Харк. гуманіт. ін-ту «Нар. укр. акад». – 2001. – Т. 7. – С. 394–402; там же – 2003. – Т. 9. – С. 465–477; там же – 2004. – Т. 10. – с. 414–426. **6**. Типовые нормы времени на перевод и обработку научно-технической литературы и документации / НИИ труда. – М., 1980. – 27 с.